

A Maros szabályozott állapota Gyergyóremetén

Összefüggő erdőterületek a Kárpátokban

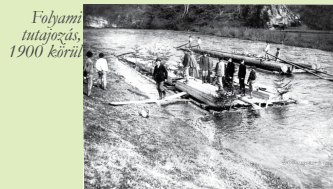

Forrásvizek

A történeti tájhasználat

A Kárpát-medence történeti tájainak használatát a szerves tájművelés jellemezte. A folyóközi, folyó menti ártéri gazdálkodás és a hegyvidéki területek erdőléssel és legeltetéssel művelt területei egy rendszert képeztek, amely az ökológiai egyensúly keretén belül működött.

A vízgyűjtő területek vízfolyásain a vízháztartást a fokrendszer (fokok) és a hegylábi árokrendszer (györök) szabályozta. Az erdő az egyik legfontosabb vízmegtartó, vízvédelmi, és egyben klímameghatározó eleme a tájnak.

Öserdőkép idealizált ábrázolása

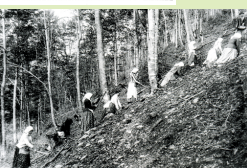
A fejlett vízrendszer elemei
forrás: Molnár G. (2002-2003): A Tiszánál

Széldöntés és szőlőres lucfenyresben

Fenyőlegyes bükkös
őserdő függőleges szerkezete óráslákkal

Ősbükkös mesztársaság felújítása
lucfenyő szemetekkel,
1910 körül

TÁJHASZNÁLAT

Firtos-hegy

Az ártéri gazdálkodás

A Kárpát-medence teljes vízgyűjtő területére jellemző gazdálkodási, vízhasználati és tájhasználati mód. Lényege, hogy az ember nem kísérlete meg a víz kiáradását korlátozni. Éppen azzal akadályozta meg a magas vízszintek és árvizek rombolását, hogy igyekezett a vizet a vízszint emelkedés kezdetétől minél messzebbre ki- és szétvezetni, minél nagyobb területen szétteríteni. Ehhez kisebb-nagyobb földmunkákat kellett végezni, folyóágakat, ásványokat, árkokat, tavakat, olykor csatornákat kialakítani, amelyeket karban kellett tartani. Apadáskor a kivezetett víz visszaáramlott a mederbe. A folyók, patakok árterében így nem maradt lefolyástalan, pangó vizes terület, amely károsította a vegetációt. A természettel való eszményi együttműködésnek is nevezhető ez az eljárás. Az emberi beavatkozásra azért volt szükség, mert a folyók hordalékukkal elsáncolták magukat, övzónákat raknak, amelyek magasabbak, mint az ártér. Ez sokszor megakadályozza a folyók kiáradást, de az övzónákon átbukó, ártérre kerülő víz nem tud visszakerülni a mederbe, pangó vízként marad meg. Ezért volt szükség mesterségesen átvágni az övzónákat, ezeket az övzóna nyílásokat nevezzük fokoknak. A fok volt az ártér kulcsa, biztosítva az ártér és a folyó között állandó, kétirányú kapcsolatot. Az átvágás, vagyis a fok a legalacsonyabb ponton volt, hogy a kiáramlott víz maradéktalanul visszaáramoljon a mederbe. A fokok a természetes esésvonalakkal szemben, alul vannak. A fokok segítségével a vízfolyásoktól egyre távolabb és magasabbra tudták vezetni a vizet.

A rövid ideig tartó kiáradás megőrizte, hordalékával táplálta a vízfolyásokat kísérő árterületeket. A folyók menti fokgazdálkodást az állattartás, a gyümölcshéztés, a méhészet, a kertészkedés, a halászat, az erdőlés jelentette.

Az ártéri gazdálkodás másik fontos eleme a sáncok (györök) rendszere, amely a fokrendszer kiegészítője. A györök keresztetkék a hegyekből lefolyó víz irányát, szabályozva az ártérbe, a medencébe jutó vízmennyiséget. A györ a hegylábaknál olyan víztározó rendszert jelentet, amely az erdő által már nem megtartott lefolyó vizek egy részét visszatartotta, majd az ár levonulásával a folyó völgyébe visszavezette, miközben vízzel látta el a hegylábi kaszáló- és legelőterületeket.

Hagyásfás legelő (Kalonda tetőn)

Legeltetés (Hagymás-hegység)

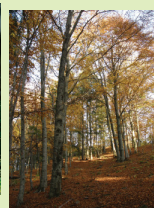
Kaszálás (Gyergyói-medence)

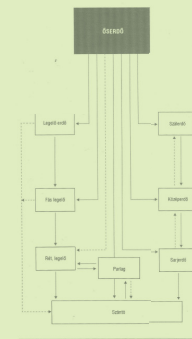
Gabonatermesztés (Alsóki-medence)

Ványoló malom (Eszternyő pataka)

Erdő gazdálkodás

Erdőirtás

Az erdők természetes művelésének az ipari mennyiségű faszükséglet vetett véget. Megjelent a tarvágas erdőkitermelési módszer, amely folyamatot a vasút kiépítése felgyorsította. A 19. század végén, a 20. század első éveiben vágták ki a Kárpát-medence még addig megőrződött őserdeit, famatuzsálemait. A vegyes korú és vegyes fafajú természetes erdőtürelések helyett monokultúrák erdőtelepítésére került sor. Ennek eredményeképpen a Székelyföldön a lombos és elegyes erdők helyét átvették a telepített monokultúrák fenyvesek.

Az erdőterületek csökkenése az adott táj vízháztartásában is radikális változásokat hoz. A vízgyűjtő területen az erdők által kondenzált víz mértéke csökken, a tavaszi vizek gyorsan lefutva lökészerű árvizeket okoznak, a nyári időszakban pedig gyakrabban válik az aszály. Ez a folyamat nem kerülte el Székelyföld vízfolyásait sem. A vízgyűjtő területen az erdők által kondenzált víz mértéke csökken, a tavaszi vizek gyorsan lefutva lökészerű árvizeket okoznak, a nyári időszakban pedig gyakrabban válik az aszály. Ez a folyamat nem kerülte el Székelyföld vízfolyásait sem.

Folyó- és patakmeder-szabályozás

Az ártéri gazdálkodás, az egész Kárpát-medence vízgyűjtőjére, így az Erdélyi-medence minden vízfolyására jellemző volt. A folyószabályozások a 19. században kezdődtek a Duna és a Tisza szabályozásával, s ekkor indult el ennek az ökológiai rendszernek és szerves tájkultúrájának megromlása. A kisebb folyók, végül a patakok szabályozására is sor került a 20. század végén. Ez a folyamat nem kerülte el Székelyföld vízfolyásait sem.

És ma is szemtanúi vagyunk a kis vízfolyások szabályozásának, lebetonozásának. A mai vízföldhárításra hivatkozva" figyelmen kívül hagyja a komplex táji összefüggéseket és folyamatokat, s azok rövid és hosszú távú negatív hatásait, amely megfordíthatatlan folyamatokhoz, az ökológiai egyensúly megromlásához vezetnek.

Az Olt a 19. század végén,
a folyószabályozást követően

Készítette: Heczeg Ágnes, táj- és kertépítésmérnök
Tilk Dóra, újtépítésmérnök

A kiállítás támogatja a Nemzeti Kulturális Alap